

VYBRANÉ ASPEKTY VÝVOJA POĽNOHOSPODÁRSTVA V PODMIENKACH SR

SELECTED ASPECTS OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF SLOVAK REPUBLIC

Marián Kováčik – Monika Gubáňová

Abstract

The agricultural sector in Slovakia utilizes almost 2 million hectares of agricultural land, which represents 39.5% of the country's land fund. Historically, Slovakia was predominantly a rural country and agriculture was one of the country's key sectors, being the second largest employer after industry, providing work to almost a quarter of workers. To illustrate the development of the state of agriculture, we examined the following indicators in this sector: the employment rate, the development of the average monthly wage, the share of GDP and the development of organizations, focusing on number of natural persons engaged in agriculture. The aim of the paper was to evaluate the agricultural sector through selected socio-economic indicators that describe its development in different time periods. Based on the research, we can state that the agricultural sector recorded an enormous decrease in employees in the period under review (1970-2017) compared to industry, in which the number of employees grew. This decline is related to the European trend where there is a decline in the number of small family businesses and the growth of larger businesses. We recorded a decrease in natural persons working in this sector by more than one third. The economic importance of agriculture is linked together with the declining share of the sector in national GDP, which is less than 3%.

Key words: agriculture, Slovak Republic, employment, agricultural development

JEL Code: J43, E23

Teoretické východiská zamestnanosti v poľnohospodárstve

Do roku 1990 plnilo poľnohospodárstvo z celospoločenského hľadiska významnú sociálnu funkciu, najmä v oblasti zamestnanosti. Poľnohospodárstvo bolo často jediným možným variantom zamestnania vo vidieckych regiónoch Slovenskej republiky. Rozvoj priemyselných

odvetví v 40-tych a 50-tych rokoch minulého storočia ako aj využívanie dostupných nových technológií, ktoré viedli k zvýšeniu produktivity práce, spôsobili značný pokles počtu zamestnancov v poľnohospodárstve (Valach – Balážová, 2013).

Z priebežnej správy Ministerstva financií SR (2018) sa dozvedáme, že na Slovensku pracovalo v roku 2017 v poľnohospodárstve 48 tisíc zamestnancov, čo tvorí 1,9 % zo zamestnaných ľudí v celom hospodárstve. Podiel zamestnaných žien bol na úrovni 26 % (v porovnaní s 45 % pre celé hospodárstvo). V EÚ sa podiel zamestnancov v poľnohospodárstve pohybuje približne na úrovni 3,8 %. Najvyšší podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve majú Poľsko, Grécko a Rumunsko. Na Slovensku pripadá na 1 000 ha pôdy približne 25 zamestnancov, čo je v rámci EÚ jedna z najmenších hodnôt. Je to spôsobené štruktúrou fariem na Slovensku a zároveň relatívne nízkou zamestnanosťou v poľnohospodárstve. Kým v roku 1995 bola miera zamestnanosti v poľnohospodárstve na Slovensku nad úrovňou EÚ, v súčasnosti je podstatne nižšia ako je priemer EÚ. Miera zamestnanosti v poľnohospodárstve sa v SR znižuje najrýchlejšie spomedzi krajín EÚ. Pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve na celkovej zamestnanosti v ekonomike od roku 1995 dosiahol v SR 69 %, kým v EÚ 28 to bolo 49 %.

Slovensko má v poľnohospodárstve nízky podiel zamestnancov vo vekovej kategórii do 24 rokov a naopak vysoký nad 50 rokov. Slovensko a Nemecko majú najväčší podiel zamestnancov zastúpených vo vekovej kategórii 50 a viac rokov. Nemecko, na rozdiel od Slovenska, má ale o 3 p. b. vyšší podiel zamestnancov vo vekovej kategórii do 24 rokov. V prípade Českej republiky a EÚ je najviac zastúpená veková štruktúra od 25 do 49 rokov.

Zamestnanosť v poľnohospodárstve má v krajinách EÚ-28 dlhodobu klesajúcu tendenciu, uvádza v Správe o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (2018). Kým v roku 2012 bolo v poľnohospodárstve krajín EÚ-28 zamestnaných 10,3 mil. osôb, v roku 2017 to bolo už len 9,4 mil. osôb, čo v priemere, v prepočte na 100 ha poľnohospodársky využívannej pôdy (p. v. p) pripadá 5,4 pracovnej sily. Na poľnohospodárskej zamestnanosti krajín EÚ-28 sa najviac podieľalo Rumunsko (18,2 %), a Taliansko (11,9 %), Grécko (12,4 %), Litva (11,3 %) Chorvátsko (11,1 %), Poľsko (10,6 %), Maďarsko (10,1 %), čo súviselo s rozsahom poľnohospodárskej výroby a väčším počtom menších individuálnych hospodárstiev v týchto krajinách. Slovensko dosiahlo podiel 0,5 %.

V Poľsku, Českej republike, Maďarsku a na Slovensku majú v poľnohospodárstve nadmerné zastúpenie nízko kvalifikovaní zamestnanci tvrdia Kozera-Kowalskav – Uglis (2017). V dôsledku toho sa brzdia reštrukturalizačné procesy a procesy zamerané na zlepšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva a agropotravinárskeho sektoru. Toto je významný problém v súvislosti s povinnosťou implementovať spoločnú poľnohospodársku politiku,

najmä ak ide o požiadavky na kvalitu výrobcov potravín. Splnenie týchto požiadaviek znamená nevyhnutnosť prijímať zamestnancov s najnovšími znalosťami a zručnosťami v agropotravinárstve.

Najvýraznejší pokles zamestnanosti je v roku 2020 prognózovaný v sektore poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2014). Poľnohospodárska produkcia v krajinách EÚ-28 dosiahla v roku 2017 hodnotu 409,7 mld. €, čo bolo o 24,5 mld. €, t. j. o 6,3 % viac ako v predchádzajúcom roku. Krajiny EÚ-15 vyprodukovali 83,3 % z produkcie krajín EÚ-28. Najväčšími producentmi, podieľajúcimi sa na produkcii v EÚ-28 boli štyri produkčne rozhodujúce krajiny a to Francúzsko (16,9 %), Nemecko (13,5 %), Taliansko (12,3 %) a Španielsko (11,9 %). Slovensko sa na produkcii krajín EÚ-28 podieľalo 0,5 % s objemom 2 241 mil. € (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2018).

Výsledky výskumu Dokic – Jovanovic – Vujanic (2017) ukazujú, že celkový rast poľnohospodárskej produktivity v EÚ sa v posledných rokoch spomalil a zaostal za poprednými svetovými konkurentmi, čo sa stalo najmä z dôvodu znižovania počtu zamestnancov v poľnohospodárstve. Podľa autorov by sa mal vývoj poľnohospodárstva zakladať na vedeckých poznatkoch.

Poľnohospodársky najviac orientované regióny na západe a juhu Slovenska zaznamenali miernejší pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve, tvrdia Némethová – Civáň (2017). V ďalšom období bude pokračovať znižovanie počtu ľudí pracujúcich v poľnohospodárstve. Pokles sa bude týkať hlavne starších a nízko kvalifikovaných zamestnancov a bude súvisieť s postupným zavádzaním inovácií do tohto odvetvia hospodárstva.

Výška mzdy v poľnohospodárstve sa výrazne líši medzi jednotlivými členskými štátmi. V štátoch EÚ-15, napr. Dánsku, Švédsku, Holandsku priemerná mzda prevyšuje 15 € / hodinu, zatiaľ čo v štátoch, ktoré vstúpili do EÚ po roku 2004, napr. Bulharsko, Rumunsko, Poľsko, Litva či Lotyšsko je mzda nižšia ako 3 € / hodinu (Hill, Bradley; 2015).

Podľa Zelenej správy 2018 sa priemerná mesačná mzda v poľnohospodárstve medziročne zvýšila vyšším tempom ako v predchádzajúcom porovnávanom období (o 34,0 €) a dosiahla 763 €, čo bolo zvýšenie o 4,7 %. Výška dosiahnutej priemernej mzdy dosiahla 75,3 % mzdy v hospodárstve SR, čo znamenalo medziročný pokles o 1,1 p. b. (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2018).

Poľnohospodárska produkcia

Dnešné poľnohospodárstvo v porovnaní s poľnohospodárstvom minulosti plní okrem produkčnej funkcie aj množstvo ďalších funkcií, medzi ktoré zaraďujeme spoločenské, environmentálne a krajinotvorné funkcie. O subjektoch, ktoré popri tradičných poľnohospodárskych činnostiach vykonávajú aj ďalšie činnosti, hovoríme, že diverzifikujú svoju výrobu. Diverzifikácia podporuje multifunkčnosť poľnohospodárstva. Politika rozvoja vidieka ako druhý pilier spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ prispieva k rozvoju diverzifikačných činností, najmä činností nepoľnohospodárskeho charakteru. Diverzifikácia podporuje zamestnanosť vo vidieckych oblastiach zachovaním existujúcich a vytváraním nových pracovných miest. Ďalej prispieva k zvyšovaniu alebo udržiavaniu zisku poľnohospodárskeho podniku. Výsledkom úspešnej diverzifikácie je, že subjekt aj región sa stávajú konkurencieschopnejšie a zlepšuje sa aj kvalita života vo vidieckych oblastiach (Némethová, 2020).

Podľa predbežných údajov za rok 2018 hrubá poľnohospodárska produkcia vyjadrená v bežných cenách, klesla o 1,02 % v dôsledku poklesu tak hrubej rastlinnej produkcie o 1,04 %, ako hrubej živočíšnej produkcie o 0,99 %. Štruktúra hrubej poľnohospodárskej produkcie v bežných cenách sa medziročne nezmenila, pričom podiel rastlinnej produkcie tvoril 59,9 % a podiel živočíšnej produkcie 40,1 %. Hodnota hrubej poľnohospodárskej produkcie v stálych cenách roku 2010 medziročne klesla o 2,93 % v dôsledku poklesu hodnoty hrubej rastlinnej produkcie o 3,65 % a poklesu hodnoty hrubej živočíšnej produkcie o 2,08 %. V štruktúre hrubej poľnohospodárskej produkcie v stálych cenách v medziročnom porovnaní sa zvýšil podiel živočíšnej produkcie na 38,1 % (0,4 p. b.) a klesol podiel rastlinnej produkcie na 61,9 % (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2018).

Rozvoj vidieka a diverzifikácia poľnohospodárskej výroby sú oblasti, do ktorých budú i v budúcnosti smerované prostriedky z finančných zdrojov Európskej únie. Veľké poľnohospodárske subjekty sú zamerané najmä na pestovanie obilnín, olejnín alebo chov hospodárskych zvierat vo veľkom počte, ale malí a rodinní farmári sa viac venujú špecializovanej rastlinnej a živočíšnej výrobe a tým prispievajú viac k diverzifikácii poľnohospodárskej výroby. Európska únia vníma diverzifikáciu poľnohospodárskej výroby nielen ako výhodu pre farmárov samotných, ale aj ako pridanú hodnotu pre ekonomiku vidieka a tvorbu nových pracovných miest. Poľnohospodárstvo vníma ako oblasť, ktorá je úzko spojená s potravinárskym priemyslom, turizmom a obchodom (Némethová – Jačud'ová 2018).

Cieľ a metodika

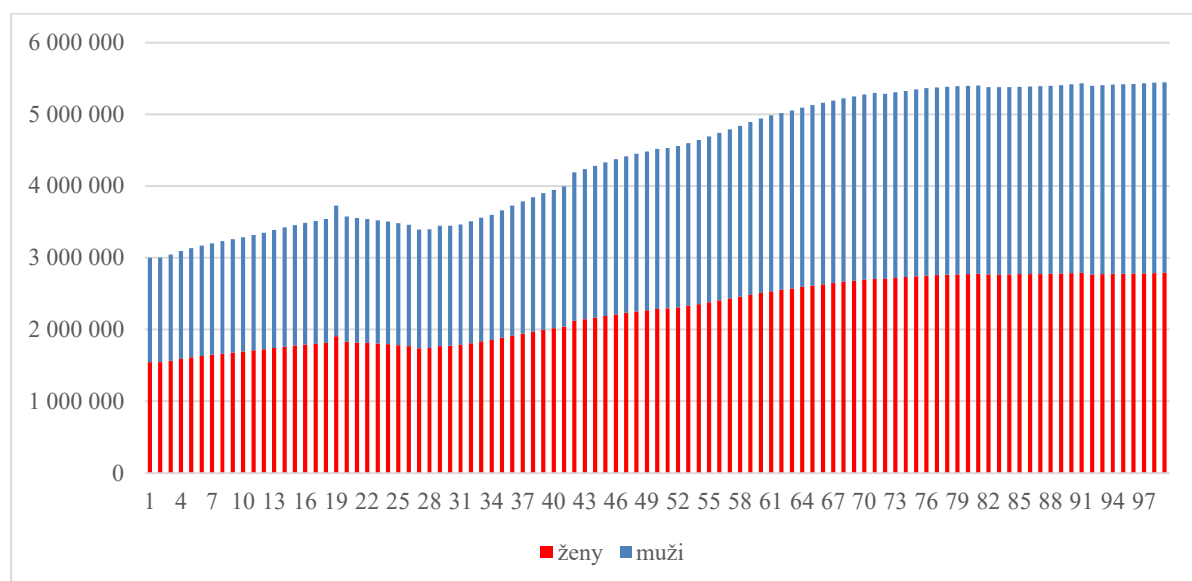
Pri písaní príspevku bol zvolený štandardný metodický postup, v ktorom sme sa oboznámili s problematikou v odbornej domácej i zahraničnej literatúre. Súbežne bol realizovaný zber štatistických údajov, ktorých hlavným zdrojom sa stali štatistické ročenky od roku 1960 do roku 2018. Následne prebiehala analýza dát, grafické znázornenie a tvorba záverov. Pri počítaní prognózy zamestnanosti sme využili model regresnej analýzy.

Cieľom príspevku bolo zhodnotenie sektora poľnohospodárstva prostredníctvom zvolených socio-ekonomických indikátorov, ktoré popisujú jeho vývoj v rôznych časových obdobiach. Základné indikátory ako vývoj pracovnej sily či podiel poľnohospodárstva na HDP ilustrujú vývoj za obdobie 1960/1970-2017, ostatné údaje, ktoré sa zameriavajú na vývoj podnikajúcich subjektov sú znázornené od roku 1990, resp. 2000 po súčasnosť. Nepomer v časovom rozsahu skúmaných dát je výsledkom dostupnosti údajov v dôsledku spoločenských zmien a sledovaných priorít.

Výsledky

Slovensko je malou krajinou so svojím špecifickým vývojom. Jeho populácia sa za 70 rokov takmer zdvojnásobila a to aj napriek prudkému poklesu v období druhej svetovej vojny. Po vojne spolu s obnovou hospodárstva a zmenou režimu začala populácia opäť prudko narastať až dosiahla svoj vrchol v 90. rokoch minulého storočia.

Obr. 1 Vývoj populácie SR 1920-2016

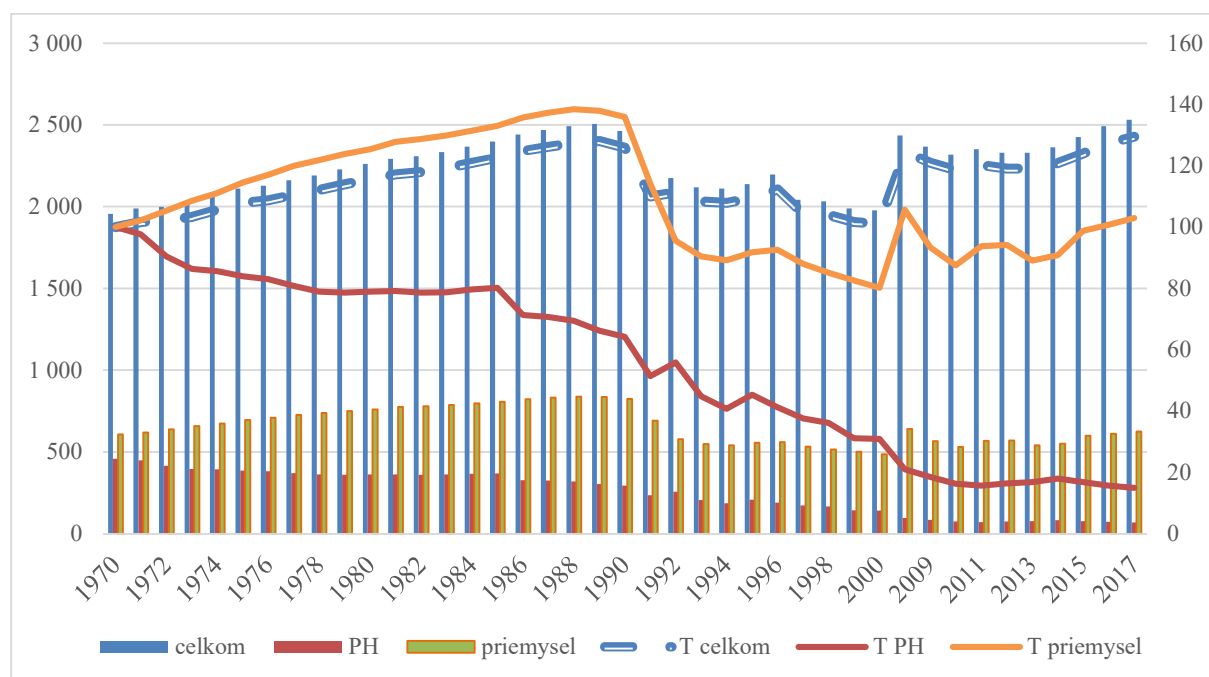

Zdroj: ŠÚ SR, 2019

Vzhľadom na dostupnosť štatistických údajov, s výnimkou demografického vývoja, je možné načrtnúť relevantný vývoj vybraných indikátorov v sektore poľnohospodárstva od roku 1960. Odhliadnuc od priemyslu možno konštatovať, že sektor poľnohospodárstva zastával významnú pozíciu. Na ilustráciu tohto stavu sme skúmali nasledovné indikátory v tomto sektore: zamestnanosť, vývoj priemernej mesačnej mzdy, podiel na HDP a vývoj organizácií, resp. počet FO podnikajúcich v poľnohospodárstve.

V 70. rokoch bol sektor poľnohospodárstva, ktorý zamestnával takmer $\frac{1}{4}$ pracovnej sily druhým najväčším zamestnávateľom pracovnej sily. Najviac pracovníkov bolo lokalizovaných v odvetviach priemyslu s viac ako 30 % pracovníkov. Nasledujúci obrázok 2 ilustruje vývoj zamestnanosti v krajine a sektoroch poľnohospodárstva a priemyslu. Z uvedeného je možné vidieť klesajúci trend zamestnanosti v poľnohospodárstve. Od 70. rokov do začiatku 90. rokov došlo k poklesu podielu zamestnanosti v tomto sektore o viac ako polovicu. V sektore priemyslu bol zaznamenaný mierny nárast podielu o 2,5 %. Komplikovaný spoločenský vývoj spojený so založením samostatnej republiky a zmenou na trhovú hospodárstvo počas 90. rokov ešte viac znížil podiel zamestnancov v poľnohospodárstve v rozsahu od 2 % do 4,6 %. Podobne aj priemyselné odvetvia začali zaznamenávať pokles podielu zamestnanosti v rozsahu od 6 % do 7,5 %, ale vzhľadom na celkový vývoj si udržiavali pomerne vyrovnaný vývoj. S rozvojom zahraničných investícií od začiatku nového milénia začala zamestnanosť v priemysle opäť narastať a spolu s novými odvetviami v oblasti služieb, veľkoobchodu, dopravy a nehnuteľností patrila tento sektor k najväčším zamestnávateľom v SR. Poľnohospodárstvo v tomto období pokračovalo v klesaní a v roku 2016 sa podiel zamestnanosti dostáva pod 3 %. Pri porovnaní krajov SR, bol najnižší pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve za obdobie 1995-2017 v Bratislavskom kraji od 48,8 % do 78,4 % v Trnavskom kraji, resp. 70,6 % v Košickom kraji.

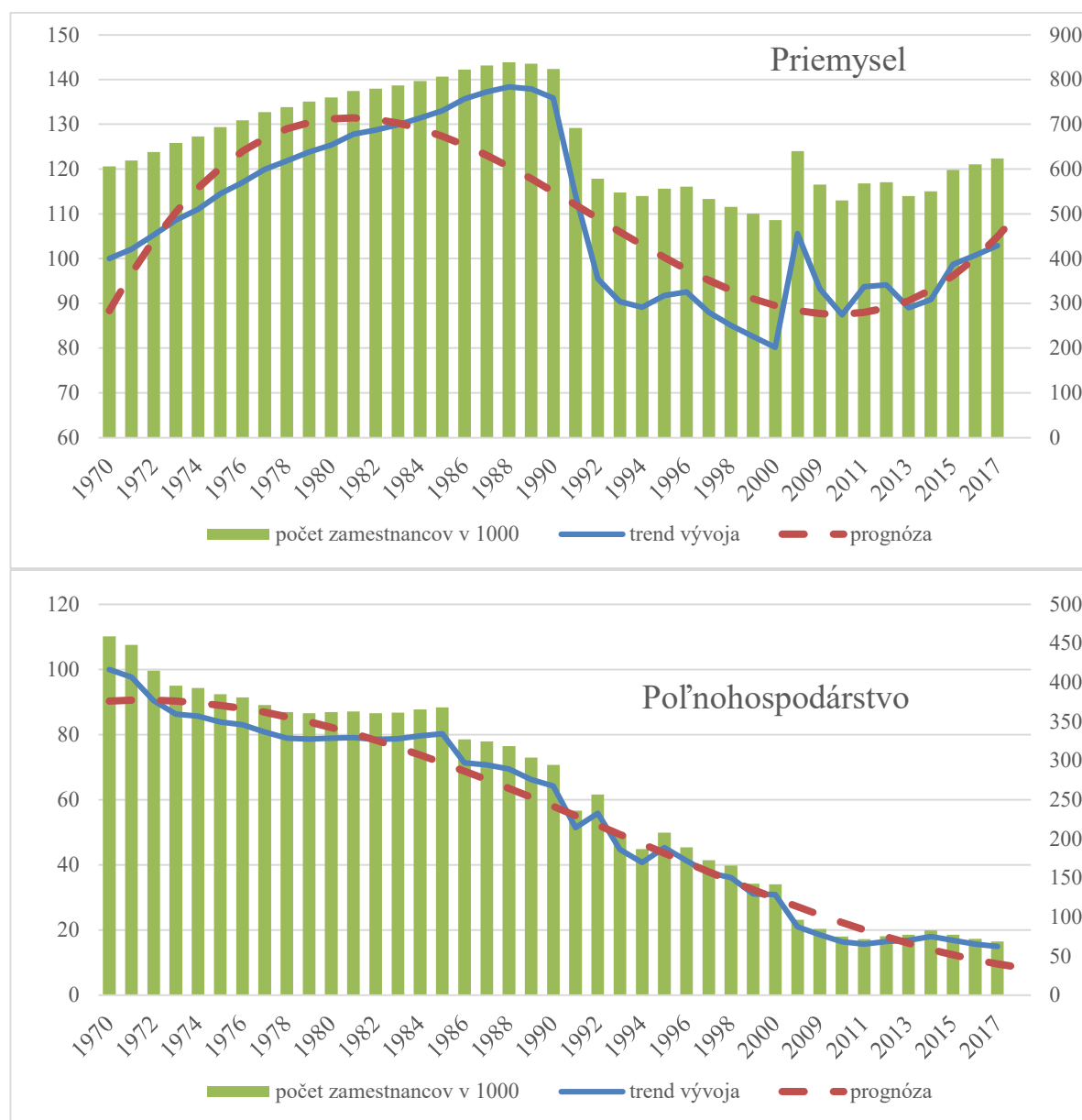
Obr. 2 Počet pracujúcich v hospodárstve a sektoroch poľnohospodárstva a priemyslu a trend ich vývoja v období 1970-2017

Zdroj: ŠÚ SR, 2020

Pomocou regresnej analýzy dát za obdobie 1970-2017 sme sa pokúsili načrtnúť vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve v porovnaní s priemyslom. Z výsledkov vyplýva, že možno očakávať ďalší pokles zamestnanosti v sektore poľnohospodárstva a nárast v priemysle.

Obr. 3 Trend vývoja a prognóza zamestnanosti v sektoroch poľnohospodárstva a priemyslu za obdobie 1970-2017

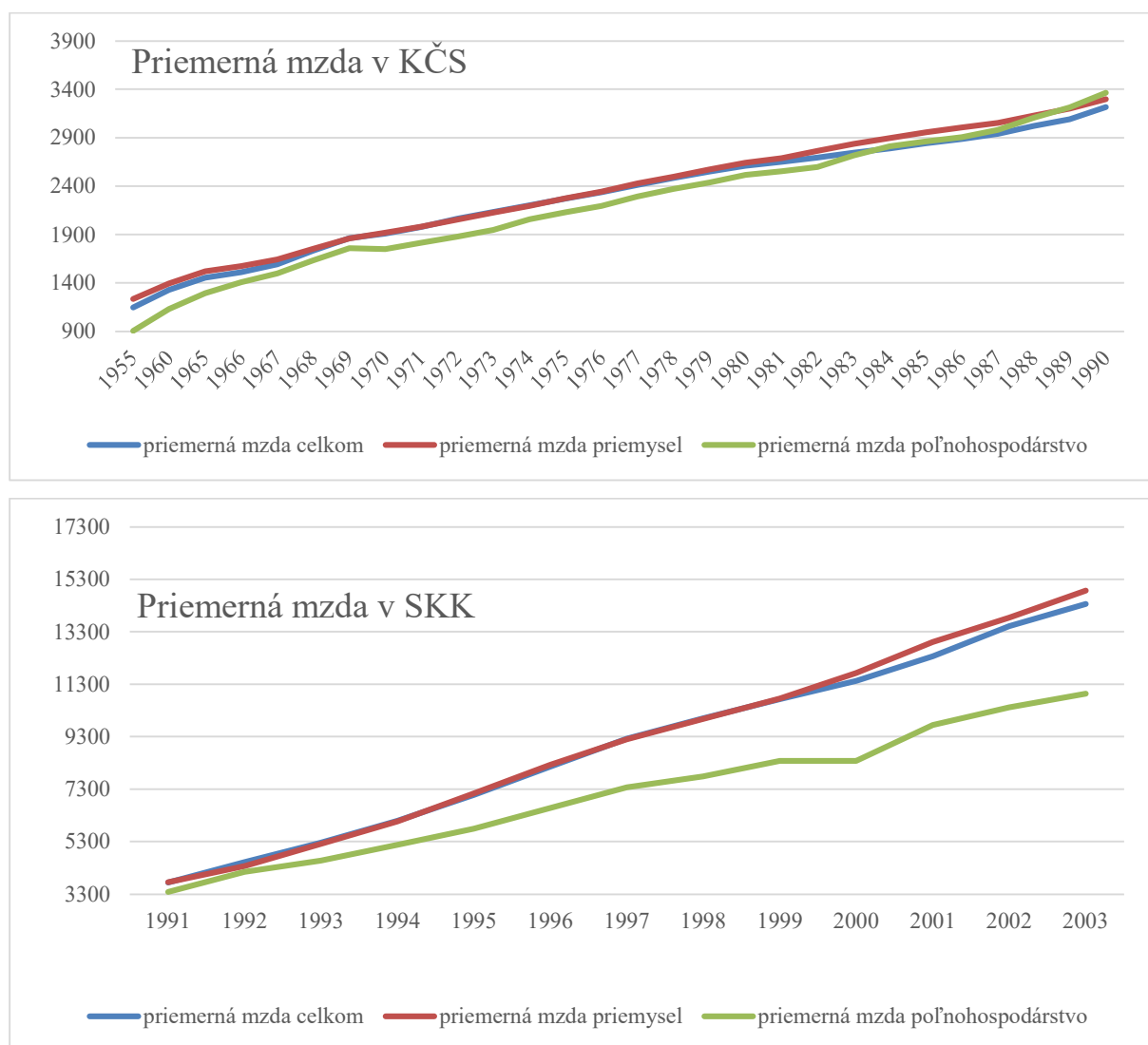

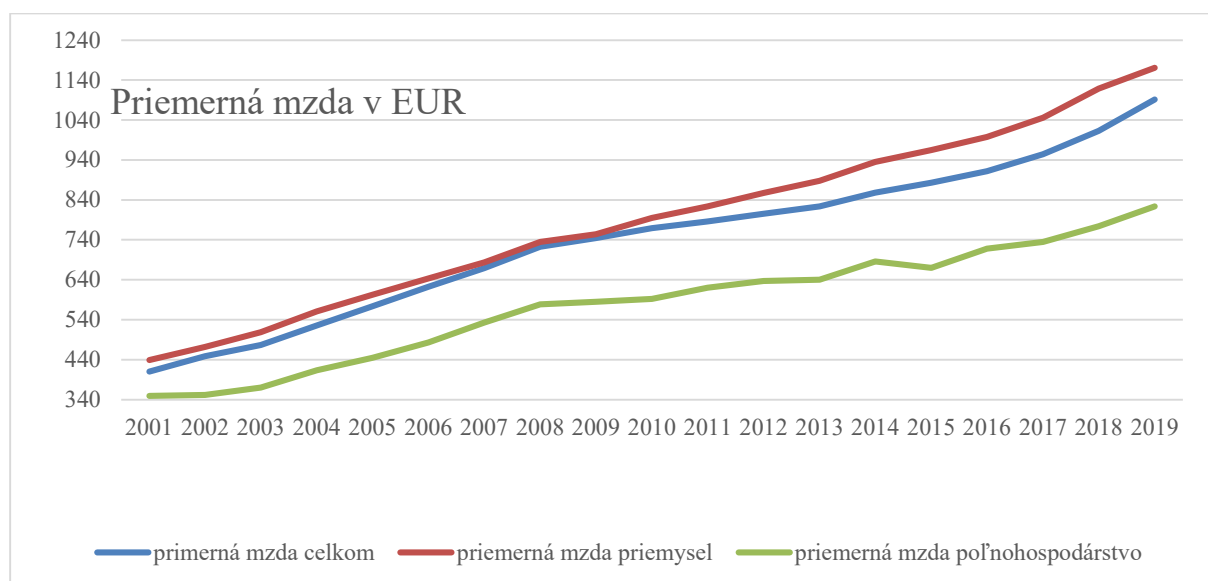
Zdroj: ŠÚ SR, 2020. Pozn.: Údaje za počet obyvateľov sú uvedené v 1000 vo vedľajšej osi.

Jedným z indikátorov, ktorý v sledovanom období ilustrujú dôležitosť, resp. zameranie štátu je aj priemerná mesačná mzda v hospodárstve. Vzhľadom na zmeny v menovej politike Slovenska od 50. rokov uvádzame trend vývoja priemernej mesačnej mzdy v troch fázach. Prvá fáza uvádza mzdu v KČS a predstavuje obdobie od r. 1955 do r. 1990. V roku 1955 bola priemerná mesačná mzda v poľnohospodárstve 905 KČS a bola o 21 %, resp. 27 % nižšia ako bol národný priemer, resp. priemer v priemysle. Avšak zmena v priemernej mzde bola najvýraznejšia v poľnohospodárstve. Od 50. rokov do 1990 sa zvýšila 3,7 násobne, zatiaľ čo v priemysle, resp. hospodárstve zvýšila o 2,6, resp. 2,8 násobok. V druhej fáze od r. 1991 do r. 2003, bola

priemerná mzda udávaná v SKK. V poľnohospodárstve tak pracovník zarobil v priemere 3 391 SKK, zatiaľ čo v priemysle 3 757 SKK teda rozdiel bol už len -10 %, podobne aj v porovnaní s celonárodným priemerom. V tretej fáze, v období 2001-2019 máme údaje o priemernej mzde uvedené v €. V tejto fáze je rast priemernej mzdy pomalší v porovnaní s národným priemerom a priemyslom a rozdiely sa ešte viac prehĺbili. Zatiaľ čo na začiatku sledovaného obdobia bol rozdiel v mzdách medzi poľnohospodárstvom a priemyslom, resp. národným priemerom v rozsahu od 15 do 20,5% v roku 2001, v roku 2018 sa tieto rozdiely zvýšili v rozsahu od 24,5 do 29,6 %. Vývoj miezd je ilustrovaný v nasledovnom obrázku 4, ktorý tvoria tri grafy ilustrujúce vývoj v troch fázach.

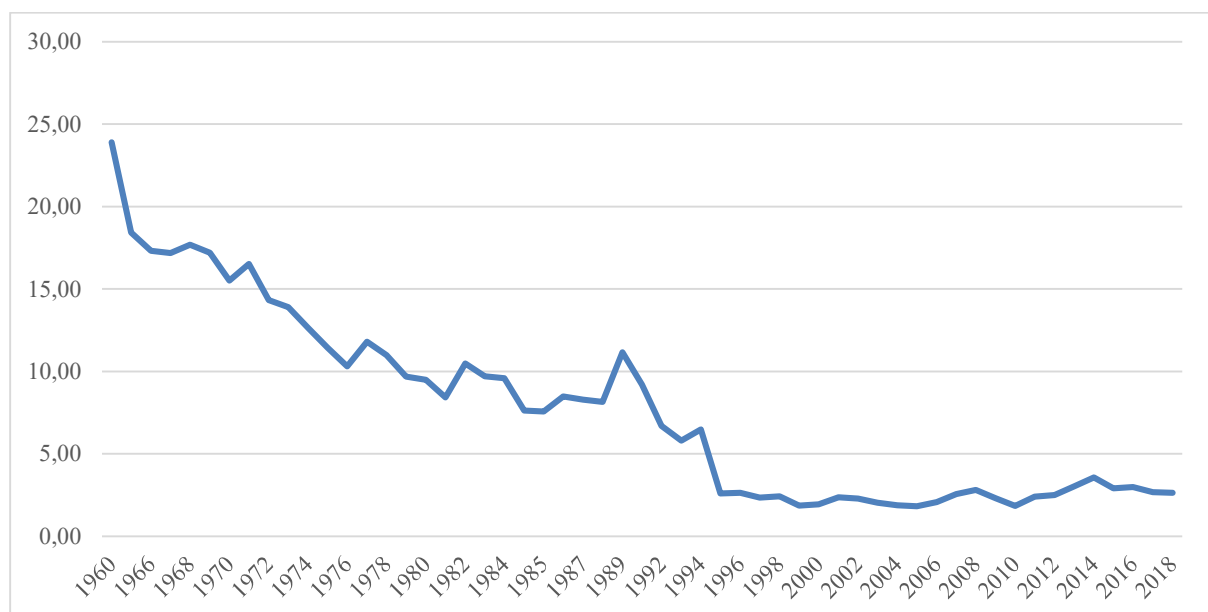
Obr. 4 Vývoj priemernej mesačnej mzdy v poľnohospodárstve v porovnaní s priemyslom a hospodárstvom ako celkom za obdobie 1955-2019

Zdroj: ŠÚ SR, 2020. Pozn.: Vzhľadom na rozdielnosť merných jednotiek sme sa rozhodli vývoj rozdeliť do troch obrázkov popisujúcich jednotlivé fázy.

Obr. 5 Podiel poľnohospodárstva na vytvorenom HDP 1960 – 2018 v %

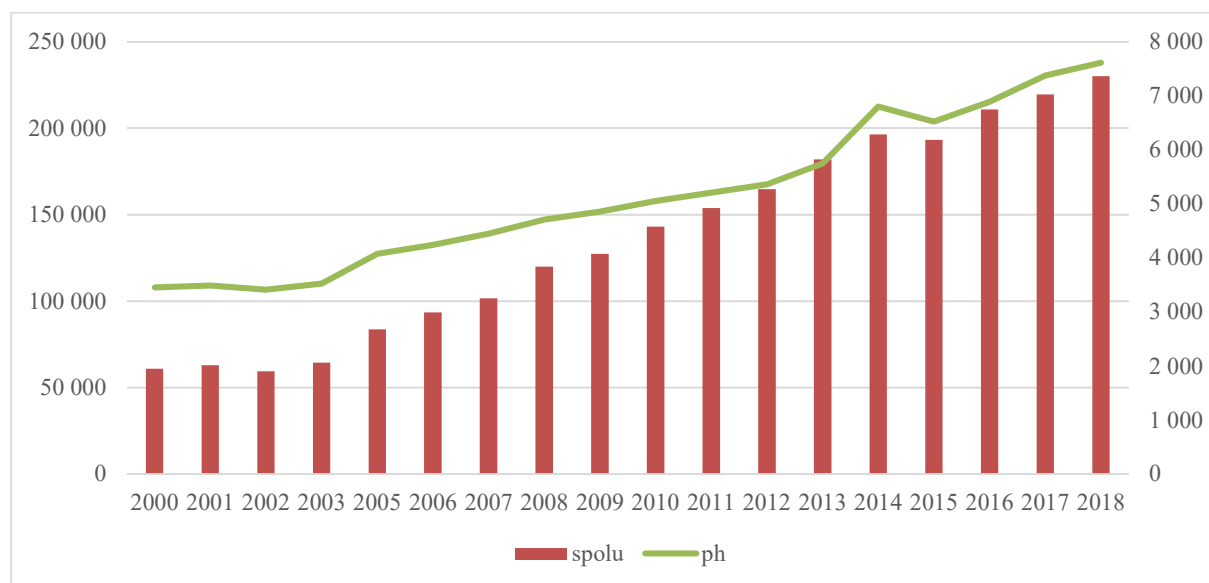

Zdroj: ŠÚ SR, 2020

Jedným zo základných ekonomických indikátorov, ktorý vyjadruje váhu odvetví je podiel odvetvia na celkovom HDP. Podiel poľnohospodárstva na národnom HDP má dlhodobu klesajúcu tendenciu. Najvýraznejší pokles bol v 60. a 70. rokoch s miernou stabilizáciou a nárastom v 80.-90. rokoch, ale po transformácii ekonomiky SR bol zaznamenaný prudký prepád. Za 60 rokov tak jeho podiel klesol 5-násobne a ustálil sa na úrovni pod 2,63 % na HDP.

Súčasne na Slovensku vidieť podobný trend ako v EÚ, a síce pokles fyzických osôb, resp. živnostníkov, či samostatne hospodáriacich roľníkov v prospech právnických osôb. Zatiaľ čo v EÚ tento trend vychádzal z Mansholtovho plánu (1958), ktorý sa zasadzoval o zefektívnenie poľnohospodárskej produkcie prostredníctvom motivácie malých farmárov o opustenie odvetvia a tvorby družstiev na báze slobodného rozhodnutia. V podmienkach SR (Jablonovský, 2010) bol tento vývoj ovplyvnený kolektivizáciou pôdy a majetku v prospech jednotných roľníckych družstiev. Mnoho ľudí tak stratilo svoj majetok a niektorí riešili túto situáciu odchodom do zahraničia. V 90. rokoch prebiehala reštitúcia pôdy a majetku pôvodným vlastníkom, avšak narazila na niekoľko nedostatkov. Na jednej strane nebolo možné týchto vlastníkov vypátrať a pôda sa tak zaradila do kategórie neznámych vlastníkov v správe pozemkového fondu, alebo pôvodní majitelia, resp. ich potomkovia už nemali záujem o obhospodarovanie pôdy.

Obr. 6 Počet právnických osôb na Slovensku v porovnaní s poľnohospodárskymi PO v období 2000-2018

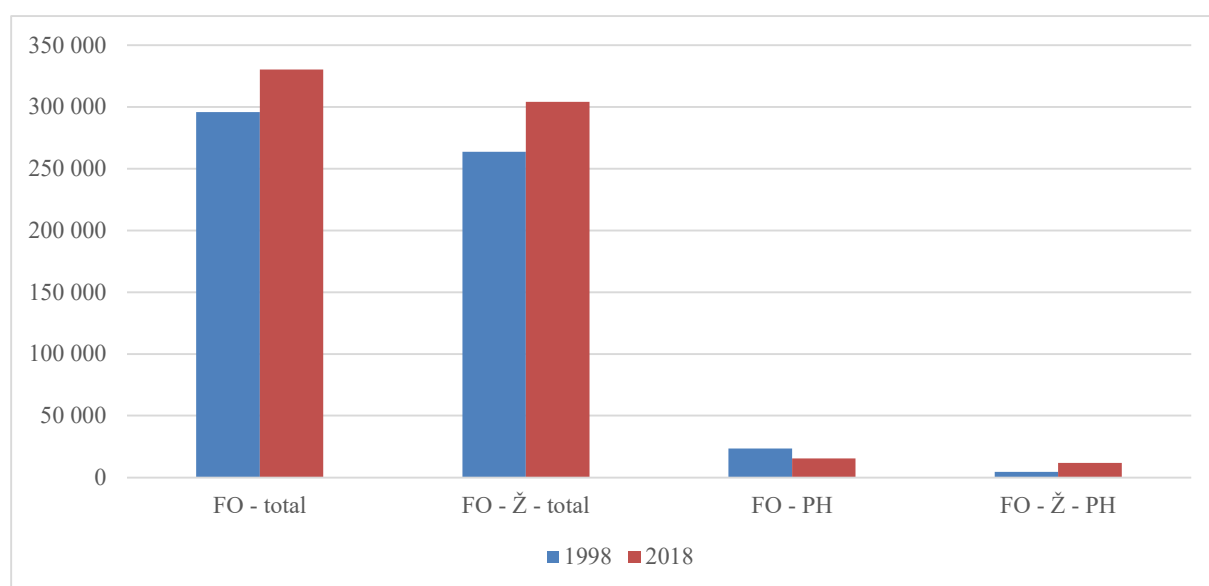

Zdroj: ŠÚ SR, 2020; Pozn.: vzhľadom na vysoké rozdiely v hodnotách sme sa rozhodli znázorniť poľnohospodárske podniky krivkou s vedľajšou osou

Postupne s rozvojom súkromných podnikateľských aktivít sa začal rozvíjať aj počet podnikajúcich fyzických osôb. Nasledujúce dáta sme skúmali v období 1998 – 2018. V roku 1998 pôsobilo na Slovensku 295 801 FO podnikateľov, z toho 263 733 (89 %) bolo živnostníkov. V sektore poľnohospodárstva pôsobilo 23 545 FO, teda necelých 10 %. Po dvoch dekádach sa počet FO podnikateľov zvýšil o necelých 12 %, na úroveň 330 378 osôb. Nárast

živnostníkov za toto obdobie predstavoval necelých 16 %, ale aj naďalej tvorili najväčšiu skupinu FO podnikateľov. V sektore poľnohospodárstva sme sledovali opačný trend, počet FO podnikateľov za toto obdobie klesol o viac 34 %, ale na druhej strane podiel živnostníkov v tejto skupine zaznamenal enormný nárast o takmer 170 %. Ostatné skupiny FO podnikateľov, napr. samostatne hospodáriacich roľníkov, či ostatné slobodné povolania mali klesajúcu tendenciu a ich počet sa ku koncu sledovaného obdobia neevidoval. Zmeny v počtoch FO podnikateľov sú znázornené v nasledujúcom grafe, ktorý ilustruje zmeny FO podnikateľov a živnostníkov v roku 2018 v porovnaní s rokom 1998.

Obr. 7 Porovnanie zmeny počtu FO podnikateľov v roku 2018 k roku 1998

Zdroj: ŠÚ SR, 2020

Záver

Na základe skúmania môžeme konštatovať, že sektor poľnohospodárstva zaznamenal v skúmanom období (1970-2017) enormný pokles zamestnancov oproti priemyslu, v ktorom počet zamestnancov rástol. Na základe prognózy očakávame, ďalší pokles zamestnancov poľnohospodárstva v nasledujúcom období. Podiel tohto sektora na národnom HDP má dlhodobu klesajúcu tendenciu. Najvýraznejší pokles bol v 60. a 70. Za posledných 60 rokov tak jeho podiel klesol 5-násobne a ustálil sa na úrovni pod 2,63 % na HDP.

S rozvojom súkromných podnikateľských aktivít sa začal rozvíjať aj počet podnikajúcich fyzických osôb. V sektore poľnohospodárstva sme sledovali opačný trend. Počet FO podnikateľov za toto obdobie klesol o viac 34 %, ale na druhej strane podiel živnostníkov v tejto skupine zaznamenal enormný nárast o takmer 170 %.

Pre úspešné udržanie stabilného hospodárskeho rastu krajiny je potrebné zlepšenie produktivity poľnohospodárstva. Všetky zainteresované strany z verejného aj súkromného sektoru musia spolupracovať na zabezpečení potravinovej bezpečnosti a vytváraní pracovných miest. Dôležitosť poľnohospodárstva v akejkoľvek národnom hospodárstve nemožno podceňovať.

Pod'akovanie

Tento príspevok vznikol v rámci projektu GA SPU s číslom 11-GASPU-2018, I-18-006-00.

References

- Đokić, M., Jovanović, V., & Vujanić, I. (2017). Using The Tfp Index To Measure Changes In Agricultural Productivity In The Eu // Primena Tfp Indeksa U Merenju Promena Poljoprivredne Produktivnosti U Eu. *EMC Review - Časopis Za Ekonomiju - APEIRON*, 14(2). doi:10.7251/emc1702283dj
- Hill, B., Bradley, B.D. 2015. Comparison of Farmer's Incomes in the EU Member States. Study. Dostupné na:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540374/IPOL_STU\(2015\)540374_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540374/IPOL_STU(2015)540374_EN.pdf)
- Jablonovský, R. 2010. Genéza právnej úpravy reštitúcií na území Slovenskej republiky. In: Dny práva – 2010 – Days of Law. 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010. Dostupné na:
[https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Jablonovsky_Roman_\(4783\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Jablonovsky_Roman_(4783).pdf)
- Kozera-Kowalska, M., & Uglis, J. (2017). Differentiation of Employment in Agriculture – Case Study the Visegrad Group Countries. *Hradec Economic Days*, 7(1), 469-477. Retrieved September 5, 2020, from
https://www.researchgate.net/publication/315295402_DIFFERENTIATION_OF_EMPLOYMENT_IN_AGRICULTURE_-_CASE_STUDY_THE_VISERAD_GROUP_COUNTRIES
- Mansholt, S. (1958) *Speech by Dr. S. L. Mansholt, Vice-President of the Commission of the European Economic Community, delivered at the plenary meeting [GATT-thirteenth session] of the contracting parties. 11 October 1958.* [EU Speech]

- Ministerstvo financií Slovenskej republiky. (2018). Revízia výdavkov na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka (priebežná správa). Retrieved September 5, 2020, from https://www.mfsr.sk/files/archiv/90/Priebeznasprava_2020181217_zverejnenie.pdf
- Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. (2018). Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR za rok 2018 (Zelená správa). Retrieved September 5, 2020, from www.mpsr.sk/download.php?fID=18467
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. (2014). Národná stratégia zamestnanosti do roku 2020. Retrieved September 5, 2020, from <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/podpora-zamestnanosti/narodna-strategia-zamestnanosti-slovenskej-republiky-do-roku-2020.pdf>
- Nemethova, J. (2020). COMPARISON OF IMPLEMENTATION OF RURAL DEVELOPMENT PROGRAMMES FOCUSSING ON DIVERSIFICATION IN SLOVAKIA IN THE YEARS 2007-2013 AND 2014-2020. Retrieved from <https://www.unipo.sk/public/media/35653/548-COMPARISON%20OF%20IMPLEMENTATION%20OF%20RURAL%20DEVELOPMENT%20PROGRAMMES%20COMPARISON%20OF%20IMPLEMENTATION%20OF%20RURAL%20DEVELOPMENT%20PROGRAMMES.pdf>. p. 35-51. eISSN: 2454-1001
- Némethová, J., & Cíváň, M. (n.d.). Regional differences in agriculture in Slovakia after its accession to the European Union. *Quaestiones Geographicae*, 36(2), 9-21. doi:<https://doi.org/10.1515/quageo-2017-0011>
- Nemethova, J., & Jadudova, P. (n.d.). The Impact of Agriculture Transformation and Slovakia's Accession to the EU on the Structure of Labour Force. *Geographical Information*, 22(2), 163-179. doi:10.17846/GI.2018.22.2.163-179
- Valach, M., & Balazova, E. (2013). Význam poľnohospodárstva a jeho sociálna funkcia v krajinách SR. In *Ekonomika poľnohospodárstva* (Vol. XIII, Ser. 4, pp. 21-32). Bratislava: Research Institute of Agricultural and Food Economics. ISSN 1338-6336

Contact

Marián Kováčik

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra

marian.kovacik@uniag.sk

Monika Gubáňová

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra

monika.gubanova@uniag.sk